

Rumeli

RUMELİ İSLÂM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية | Rumeli Journal of Islamic Studies

ISSN: 2564-7903 •Yıl/Year: 4 • Sonbahar / Autumn: 2021 •Sayı / Issue: 8

RUMELİ

İslâm Araştırmaları Dergisi
مجلة للبحوث الإسلامية
Journal of Islamic Studies

Yıl | Year: 4 – Sayı | Issue: 8 – 2021 Ekim | 2021 October

KUR'ÂN'DA VEKİL KAVRAMININ ANLAM ALANI

The Vakîl Concept in the Quran

Gülnur KÜLÜNKOĞLU

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Doktora Öğrencisi,
İstanbul, Türkiye
PhD Student, Istanbul University, Institute of Social Sciences, Basic Islamic Studies,
Istanbul, Turkey

g.kulunkoglu@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2464-8170

DOI: 10.53336/rumeli.989210

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Arařtırma Makalesi / Research Article
Geliř Tarihi / Date Received: 31 Ağustos 2021 / 31 August 2021
Kabul Tarihi / Date Accepted: 05 Ekim 2021 / 05 October 2021
Yayın Tarihi / Date Published: 28 Ekim 2021 / 28 October 2021
Yayın Sezonu / Publishing Date Season: Ekim / October

Atıf / Citation: Külünkoğlu, Gülnur. "Kur'ân'da Vekîl Kavramının Anlam Alanı". Rumeli İslam Araştırmaları Dergisi 8 (Ekim 2021): 173-188.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <https://rumeli.trakya.edu.tr/> | <https://dergipark.org.tr/rumeli>

mail to: rumelislam@trakya.edu.tr

Copyright © Published by Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Tekirdağ
Namık Kemal University, Faculty of Theology, Tekirdağ, 59100 Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

KUR'ÂN'DA VEKİL KAVRAMININ ANLAM ALANI*

Öz

Kur'ân-ı Kerim'de Allah'tan başka vekîl olmadığı ve vekîl olarak Allah'ın yeteceği beyan edilmektedir. Diğer taraftan pek çok ayette Hz. Peygamber'in vekîl olmadığı zikredilmektedir. Bu çalışmada bütüncül bir yaklaşımla Kur'ân'da vekîl kavramının anlam alanını ortaya koyarak kavramın anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Öncelikle vekîl kavramı, kök anlamı ve dildeki kullanımları ile ortaya konulmuş ve tefsir kaynaklarında kavramın nasıl yorumlandığı izah edilmiştir. Buna göre Hz. Peygamber'in vekîl olmadığını beyan eden ayetler, Allah'ın mutlak manada vekîl olduğunu beyan eden ayetlerle birlikte değerlendirilmiştir. Hz. Peygamber'in vekîl olmadığını beyan eden ayet-i kerimeler, genel olarak risâlet görevini yerine getirirken zorlayıcı olmaması gerektiği anlamı ile bilinmektedir. Bütüncül olarak bakıldığında Hz. Peygamber, Allah'ın vekîli değildir. Bu sebeple insanları tebliği kabul etmeye zorlama gibi bir gücü yoktur. Öte yandan Allah karşısında inkârcıların vekîli de değildir. Bu anlamda bir yetki ve sorumluluğu olmadığından ne Allah'tan gelecek bir zararı giderebilir ne de onlar için bir fayda sağlayabilir. Sahip olmadığı bu sıfatlar sebebiyle vekaletin Hz. Peygamber'den nefyi, bu sıfatların asıl sahibinin Allah olduğunu ve Allah'ın kendisine vekil tayin etme gibi bir acziyetten müstağni olduğunu beyan etmektedir. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerim'de Hz. Peygamber'den vekilliğin nefyedilmesi, tevhid vurgusu ile risâletin sınırlarına dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Vekîl, Tevekkül, Risâlet, Resûl, Tevhid.

The Vakîl Concept in the Quran

Abstract

In the Qur'an, it is stated that there is no vakîl except for Allah and that Allah is the best vakîl. On the other hand, It is mentioned that the Prophet was not vakîl. This study, it is aimed to reveal the meaning of the concept of vakîl in the context of prophecy in the Qur'an. First of all, the meaning of the word vakîl and how God's vakîl is interpreted in tafsir sources are revealed. The verses mention that the Prophet was not vakîl, are generally understood that he must not compel refusers of the message. However, it has been seen in the sources that the concept has been interpreted with different meanings. Accordingly, the prophet cannot cause benefit or harm. In conclusion, considering these comments, the prophet is not the vakîl of Allah. Therefore, it does not have the power to force people to accept the message. On the other hand, he is not a vakîl of people. The verses in the Qur'an mentioning that Allah is an absolute vakîl and must be rejected of the adjective of vakîl on the Prophet points to the limits of the prophecy with the emphasis of tawhid.

Key Words: Tafsîr, Quran, Vakîl, Tevekkül, Prophethood, Prophet, Tawhid.

Giriş

Vekîl kelimesini, acziyetinden dolayı bir işi gerçekleştiremeyen kişinin işini üstüne alan kimse olarak tanımlayabiliriz. Bu bakımdan kelimenin iki yönü bulunmaktadır. Vekaletle söz konusu olan işin durumuna göre gerçekleştirme gücü bakımından vekîl kılınan tarafta bir

* Bu makale 2015 tarihinde Marmara Üniversitesi SBE Temel İslam Bilimler ABD'de tamamlanmış olan "Kur'ân'da Tevekkül" adlı Yüksek Lisans Tezi'nden yararlanılarak yazılmıştır.

üstünlük, vekîl tayin eden tarafta ise bir acziyet ve sınırlılık söz konusudur. Kur'ân-ı Kerim'de mutlak anlamda vekîl olanın yalnızca Allah olduğu beyan edilmektedir. (Âl-i İmrân 3/173, en-Nisâ 4/81, el-En'âm 6/102, Hûd 11/12) Öte yandan Kur'an'da Hz. Peygamber'in inanmayanların vekîli olmadığı zikredilmektedir. (el-En'âm 6/66, 107, eş-Şûra 42/ 6, el-Furkân 25/43) Hz. Peygamber'in vekîl olmadığı ile ilgili ayetler, genellikle teklifin ihtiyara mebni olduğu ve resûlün muhatabın teklifi kabul etmesi için zorlayıcı olamayacağı ile açıklanmıştır. Bu minvalde yapılan yorumlarda mesajı kabule yönelik bir baskının tebliğ ile bir arada bulunamayacağı vurgulanmıştır. Allah katında değerli olan, vahye muhatap olan insanın teklif karşısında özgür iradesi ile seçim yapmasıdır. Bu çalışmada Hz. Peygamber'in vekîl olmadığını beyan eden ayetler, kavramın anlamı, genel kullanımları ve Allah'ın mutlak anlamda vekîl olduğunu beyan eden ayetlerle birlikte değerlendirilecektir.

Literatürde temel olarak vekîl kavramını ele alan bir çalışma olması hasebiyle Harun Çağlayan tarafından hazırlanmış olan "Müslüman Kelâmı'nda Elçi ve Vekîl Kavramları"¹ başlıklı yüksek lisans tezi ve aynı yazarın bu çalışmadan istifade ederek yayımlanmış olduğu "Elçi ve Vekîl Bağlamında Nübüvvet"² başlıklı makale bizim açımızdan önem arz etmektedir. Bu çalışmalar kelimeler alanında yapılmış olup çalışmalarda İslam kelâmının nübüvvet algısını etkileyen hususlara dikkat çekilmiş ve geleneksel İslam inancının nübüvvet algısının İslam'ın ruhunu yansıtmadığı sorgulanmıştır. Elçi ve vekîl kavramlarının nübüvvet kurumuyla anılmasının sebepleri üzerinde durularak bu bağlamda Müslümanlar arasında dinî, siyasî ve hukukî sebeplerle ortaya çıkan nübüvvet algısı değerlendirilmiştir. Çalışmalar, Müslüman algısındaki nübüvvet konusunda vekîl kavramını ele almasıyla önem arz etmektedir.

Bu makalede ise konu, kelâmî meselelerden ziyâde olarak ve ilgili ayet-i kerimeler çerçevesinde kapsamlı bir bakışla değerlendirilmiştir. Bu kapsamlı yaklaşımdan kasıt, kavramın Kur'ân bütünlüğü içinde ele alınıp açıklanmasına dayanan konulu tefsir yaklaşımıdır.³ Çalışmanın temel amacı, kavramın geçtiği ayetleri bir arada değerlendirmek ve kavramın Kur'an'daki anlam alanını tefsir kaynaklarından faydalanarak tespit etmek suretiyle Allah'ın mutlak manada vekil olduğunu ve Hz. Peygamber'in vekil olmadığını beyan eden ayetlerin anlaşılmasına katkıda bulunmaktır.

1. Vekîl Kavramı ve Dildeki Kullanımları

Vekîl kelimesinin kökü, و ك ل و dir. و ك ل و babındandır ve başkasına dayanmak anlamına gelmektedir. Allah'ın isimlerinden olan ve aynı zamanda insanlar arasında vekâlet verilen kişi anlamında da kullanılan و ك ل و kelimesi و ك ل و den gelmektedir. Mef'ûl manasında fe'îl veznindedir ve "kendisine vekâlet verilen", vekîli tayin eden kimsenin aczinden dolayı onun adına tasarrufla bulunan anlamındadır.⁴ Türkçede ise bu anlama yakın olarak kullanılan vekil, "Birinin, işini görmesi için kendi yerine bıraktığı veya yetki verdiği kimse, bir görevde asıl görevlinin yerine bakan kimse, milletvekili, bakan" anlamlarındadır.⁵

¹ Harun Çağlayan, *Müslüman Kelâmı'nda Elçi ve Vekîl Kavramları*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003).

² Harun Çağlayan, "Elçi ve Vekîl Bağlamında Nübüvvet", *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları*, VIII/ 2, (Güz 2015), 67-95.

³ Muhsin Demirci, *Konulu Tefsire Giriş*, (İstanbul: İFAV, 2013), 81.

⁴ Ebu'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, (Kahire: Dârü'l-mearif, ts), XV/4909; Cürçânî, *et-Ta'rifât*, 350; Ragıp el-İsfahânî, *el-Müfredât*, 532, Mustafevî, *et-Tahkik*, XIII/214.

⁵ <https://sozluk.gov.tr/vekil>.

Kaynaklarda الوَكِيلَة, الوَكِيل, نُكَيْلَة kelimelerinin “zayıf kimse”yi ifade etmek için kullanıldığı zikredilmektedir.⁶ Genel olarak kaynaklarda kelimenin kök anlamı, kendi yetersizliği sebebiyle işini yapamamak ve acizlik manasındadır.⁷ Bu anlamda bir kimse kendi işini yapamayacak kadar zayıf olduğu zaman o kimse hakkında işini başkasına bırakması anlamında وَكَّلَ رَجُلٌ وَكَّلَ denildiği zikredilmiştir.⁸ Zihinsel zaafı da bu kökten gelen bir kullanım ile deyimleşmiştir. Bir işi, kendi kendine yapmakta zorluk çeken veya ne yapacağını bilemeyen insanları tanımlarken bu eksikliği ifade etmek üzere وَكَّلَ فِيهِ وَكَّلَ deyiminin kullanıldığı aktarılmıştır.⁹

Cevheri وَكَّلْتُ فَلَانًا مُوَاكَلَةً ifadesini iki kişinin birbirine dayanıp güvenmesi durumunda söylenen bir ifade olarak açıklamaktadır.¹⁰ Benzer şekilde bir topluluktaki insanlar birbirine dayandığı zaman yani o topluluk içinde dayanışma ve karşılıklı güven söz konusu olduğunda تَوَاكَلَتِ الْقَوْمُ مُوَاكِلًا ifadesi kullanılır.¹¹

وَكَّلَهُ إِلَى نَفْسِهِ وَكَّلَ ifadesi “Onu kendi haline bıraktı” demek olup “Bu iş senin görüşüne bırakıldı” anlamındadır.¹² Nâbiga, يَا أَمِيمَةَ نَاصِبٍ كَيْلِنِي لَهُمْ يا أَمِيمَةَ نَاصِبٍ kökü “beni bırak” anlamında kullanmıştır.¹³

Ebu Heysen'in ise vekili, “rab” anlamında kullandığı görülmektedir.

و داخله غوراً و بالغور أخرجت
بالماء سبقت حين حان دخولها
توث فيه حولاً مظلماً جارياً لها
وسررت به حقاً سرّاً وكيلاً

Ceninin doğumuyla hem ceninin annesinin hem de devenin sahibinin sevincini ifade ettiği şiiirinde vekili, “rab” yani “sahip” anlamında kullanmıştır.¹⁴

Zebidi (v. 1205/1791), bu ifadeyi aynı mana ile وَكَّلَهُ إِلَى نَفْسِهِ وَكَّلَ şekli ile verir,¹⁵ وَكَّلَنِي إِلَى كَذَا ifadesi ise “Bunu bana bırak, ben yaparım” anlamındadır.¹⁶ Bu kullanımda başkasının katkısına ihtiyacın olmaması durumu söz konusudur. Bu manalara yakın olarak İbn Manzûr (v. 711/1311), تَوَكَّلْتُ عَلَيْهِ إِشْرَافَهُ ifadesini, “işini ona bıraktı, onun görüşüne bıraktı” anlamları ile vermiştir.¹⁷

تَوَكَّلْتُ kullanımı ise bir kimseye güvenmeyi, bir işi güvendiği kişiye bırakmayı ve devretmeyi anlatmaktadır.¹⁸ تَوَكَّلْتُ ise tef'îl babından olup bir kimsenin bir kimseye yetki vermesi, vekâlet vermesi manasındadır. Bu ifade, kendi işinde kendini başkasının tasarrufuna bırakmak anlamına gelmektedir.¹⁹ “Tevkîl”, kişinin bir işi yerine getirememesi ve bu konuda başkasına

⁶ Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Zekeriyya İbn Fâris, *Mu'cemü mekâyîsi'l-lüğâ*, thk. Abdüsselam Muhammed Harun, (Beirut: Dârü'l-fîkr, 2001), VI/ 136; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV/4909; Muhammed Murtaza el-Huseynî Zebîdî, *Tâcu'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*, thk. Abdü'l'alim Tahâvî, (Kuveyt: 2000), XXXI/97; Hasan Mustafevî, *et-Tahkik fi kelimâti'l-Kur'âni'l-Kerim*, (Lübnan: Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, h. 1367), XII/212.

İbn Fâris, *Mu'cemü mekâyîsi'l-lüğâ*, VI/ 136; Ebû Nasr İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcu'l-lüğâ: es-sihâhu'l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdülgafur Attar, (Kahire: Dârü'ilm lil Melayin, h.1377), V/1844; Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*, (Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi 1961), 531; Ebu't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Yakub Firûzabâdî, *el-Kâmûsü'l-muhît*, (Mısır: Heyetü'l-Mısriyye 1980), IV/65.

⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV/4910; Mustafevî, *et-Tahkik*, XIII/213.

⁹ Cevheri, *es-Sihâh*, V/1845; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*; Zebîdî, *Tâcu'l-arûs*, XXXI/98.

¹⁰ Cevheri, *es-Sihâh*, V/1845.

¹¹ Firûzabâdî, *Kamûsu'l-muhît*, IV/65; Mustafevî, *et-Tahkik*, XIII/212; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV/4910, Ragıp el-İsfahânî, *Müfredât*, 531; Zebîdî, *Tâcu'l arûs*, XXXI/97.

¹² Cevheri, *es-Sihâh*, V/1845; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV/4910.

¹³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV/4910.

¹⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV/4909.

¹⁵ Zebîdî, *Tâcu'l-arûs*, XXX/100.

¹⁶ Zemahşerî, *Esâsü'l belâğâ*, II/353.

¹⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV, 4910.

¹⁸ Cevheri, *es-Sihâh*; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*; Firûzabâdî, *Kamûsu'l-muhît*, IV/65; Zebîdî, *Tâcu'l-arûs*, XXXI/99.

¹⁹ Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî, *et-Ta'rifat*, Thk: Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşlı, (Beirut: Dara'n-nafais, 2012), 134.

güvenerek onu yeterli görmesi durumunda söz konusu olmaktadır. Türkçede vekâlet kelimesi ile karşılanan وكالَة veya وكالة sözcükleri de aynı manayı ifade etmektedir.²⁰

Genel olarak v-k-l fiilinin kök anlamları ve bu kökten türeyen dildeki kullanımlar, bir konuda acizlik, zayıflık, yetersizlik veya biri işi gerçekleştirememesi durumlarında başka bir varlığa ihtiyaç duyma, işi ona bırakma, itimat etme, güvenme ve dayanma anlamlarında odaklanmaktadır.

Kavramın güven, itimat, yüce ve üstün nitelikleri haiz olana dayanma anlamlarıyla cahiliye döneminin insanının özellikleriyle zıt olduğu görülmektedir. Cahiliyenin yaşam tarzı ve dünya görüşünde kendine son derece güvenmenin önemli bir unsur olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu tavrın İslam'ın öngördüğü teslimiyet ve tevazu ile taban tabana zıt olduğu ifade edilmektedir. Zira teslimiyet, müşrik Araplardan beklenebilecek bir şey değildir.

“Hiç kimsenin boyunduruğuna girmeyiz.

Ama başkalarının başını biz çekersek, o başka;

Tabii gemsiz!”

Dizeleri onların kendilerini üstün gören bu özelliğine işaret etmektedir. Hatta alçak gönüllülük erdeminin Cahiliyye Arapları için düşük akıllılık olarak görülmesi, v-k-l kökünün zihinsel eksiklik olan kullanımları ile yakındır. Zaten düşük bir sınıfsal ayrıma tabi tutulan bu kişilerin gururlu olmaya da hakları yoktur. O dönemin çöl şartlarında kendine güven, normal hatta gerekli görülmektedir. Ancak kendini mutlak anlamda özgür ve başına buyruk gören bu tavır, Kur'an'da istiğna olarak adlandırılmaktadır. Kur'an'ın istiğna olarak adlandırdığı bu durum, insanın yaratılışını inkâr anlamı taşımakta ve bu derece bir bağımsızlık Allah'tan başka bir varlık için söz konusu edilmemektedir.²¹ Cahiliye dönemi insanının mütevizilikten uzaklığı, kendisini üstün görmesi ve bunu cesaret olarak nitelemesi, cahiliyenin dünya görüşünün insan merkezli olmasının neticesidir.²² Burada mutlak anlamda vekil olanın Allah olduğu vurgusu, insanın merkezde olduğu cahiliye dönemine bir itiraz anlamı taşımaktadır.

2. Vekil Kelimesinin Kur'an'daki Kullanımları:

Kur'an'da vekil kelimesi, hem insanlar hem de Allah için kullanılmıştır. İnsanlar için bekçi anlamında kullanılmış ve insanların vekil olamayacağı beyan edilmiştir. Kelime, Kur'an'da yirmi dört yerde geçmektedir.²³

İbnü'l Cevzî (v. 597/1202), *Nüzhetu'l-a'yüni'n-nevâzır fi 'ilmi'l-vücûh ve'n-nezâ'ir*, adlı eserinde Kur'an'da vekil kelimesinin dört anlamına işaret etmektedir:

1. الحافظ anlamı: “Haydi siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz, ya kıyamet günü Allah'a karşı onları kim savunacak yahut onlara kim vekil olacak?” (en-Nisâ 4/109)²⁴
“Şurası muhakkak ki, benim (ihlâslı) kullarım üzerinde senin hiçbir ağırlığın olmayacaktır. (Onları) koruyucu olarak Rabbin yeter.” (el-İsrâ 17/65)²⁵

²⁰ Cevherî, *es-Sihah*, V/1845; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV/4910; Firûzabâdî, *Kamûsu'l-muhît*, IV/65; Zebîdî, *Tâcu'l-arûs*, XXXI/99.

²¹ İzutsu, *Kur'an'da Dinî ve Ahlakî Kavramlar*, (İstanbul: Pınar Yay, 2011), 137.

²² İzutsu, *Kur'an'da Tanrı ve İnsan*, s.124.

²³ Bekir Toplaoğlu, “Vekil”, TDV İslam Ansiklopedisi, (Ankara: TDV Yayınevi 2017), XLIII/9; Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfazi'l-Kur'âni'l-Kerim*, (Kahire: Dârü'l-hadis, 2007), 852.

²⁴ *Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali*, Çev. Ali Özek vd. (Ankara: TDV Yayınevi 2017).

²⁵ هَا أَنْتُمْ هَوْلَاءَ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكَيْلًا

²⁵ اِنْ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكَيْلًا

2. الرب anlamı: “Biz, Musa'ya Kitab'ı verdik ve İsrailoğullarına: «Benden başkasını dayanılıp güvenilen bir rab edinmeyin» diyerek bu Kitab'ı bir hidayet rehberi kıldık.” (el-İsrâ 17/2)²⁶
“O, doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse yalnız O'nun himayesine sığın.” (el-Müzzemmil 73/9)²⁷
3. المسيطر anlamı: Her şeyin kontrolü kendisinde olan. “Allah dileseydi, onlar ortak koşmazlardı. Biz seni onların üzerine bir bekçi kılmadık. Sen onların vekîli de değilsin.” (el-En'âm 6/107)²⁸
“De ki: Buna karşılık, sizden, Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler (olmanız) dışında herhangi bir ücret istemiyorum. Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. O'nu hamd ile tesbih et. Kullarının günahlarını O'nun bilmesi yeter.” (el-Furkân 25/56-57)²⁹
4. الشهيد anlamı: Her şeye şahit olan, herşeyden haberdar olan. “(Ya'kub) dedi ki: ‘Kuşatılmanız (ve çaresiz kalma durumunuz) hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermediğiniz takdirde onu sizinle beraber göndermem!’ Ona (istediği şekilde) teminatlarını verdiklerinde dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir.” (Yûsuf 12/66)³⁰
“Musa şöyle cevap verdi: Bu sizinle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam doldurayım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekîldir.” (el-Kasas 28/28)³¹

3. Kur'ân'da Allah'ın Vekîl Olduğunun Beyanı

Allah'ın isimlerinden olan el- Vekîl, sekizi Mekki, altısı Medeni olmak üzere 14 yerde geçmektedir.³² Bu ayet-i kerimelerde Allah'ın mutlak anlamda vekîl olduğu beyan edilmektedir.

“...Allah bize yeter, O ne güzel vekîldir...”³³

“...Onlardan yüz çevir, Allah'a tevekkül et, vekîl olarak Allah yeter.”³⁴

“İşte Rabbiniz Allah O'dur. O'ndan başka tanrı yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O'na kulluk edin, O her şeye vekîldir (güvenilip dayanılacak tek varlık O'dur).”³⁵

Mustafevî (v. 2005) Allah'ın isimlerinden olan el-Vekîl'i şu şekilde izah etmektedir: Hak Teala, her şeyde kendisine dayanılındır. Ondaki başka hiç kimsenin zâtında onun zâtında olduğu gibi sınırsız, kayıtsız bir biçimde bu sıfat mevcut değildir.³⁶ İbni Manzûr (v. 711/1311), “Benden başka vekîl edinmeyin”³⁷ ayetini zikrederek ‘vekîl’i “kullarının rızıkına kefil olan” olarak açıklamıştır. Buna ilaveten Ferrâ' (v. 207/822), Vekîl'i “Rab ve Kâfi” olarak izah etmiştir. Bu manada “Hasbünallahü ve ni'mel vekîl” ifadesinin “Allah bize kâfidir, O ne güzel kâfidir” anlamına

وَأَتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكَيْلًا

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكَيْلًا

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ

²⁹ İbnü'l Cevzî Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Ali el-Bağdâdî, *Nüzhetü'l-a'yüni'n-nevâzır fi 'ilmi'l-vüçûh ve'n-nezâ'ir*, thk. M. Abdülkerîm Kâzım er-Râzî, (Beirut: Müessesetü'Risâle 1987), 607.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا (٥٦) قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا (٥٧) وَتَوَكَّلْ عَلَىٰ الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا (٥٨) (el-Furkân 25/56-57)

³⁰ Yûsuf 12/66

³¹ İbnü'l Cevzî, *Nüzhetü'l-a'yüni'n-nevâzır*, 608.

³² Yurdagür, Metin, *Allah'ın sıfatları Esmâü'l-Hüsna*, (İstanbul: Marifet Yayınları 1984), 65.

³³ Âl-i İmrân 3/173.

³⁴ en-Nisâ 4/81

³⁵ el-En'âm 6/102

³⁶ Mustafevi, *et-Tahkîk*, XIII/212.

³⁷ el-İsrâ 17/2.

geldiği zikredilmiştir. Bu bağlamda ayetin vekilin kefil manası ile “Vekîl, kefiledir ve rızıkımıza ne güzel kefiledir” anlamına geldiği de zikredilmektedir.³⁸ Mustafevî'ye göre Âl-i İmran sûresi 173.³⁹ ayette vekîl, “Hâfız” manasındadır.⁴⁰ Ragıp el-İsfahani (v. 502/1108), Vekîl'in kefil'den daha genel anlamı olduğunu dile getirerek “Her kefil, bir vekîldir, ancak her vekîl, kefil değildir.” cümlesiyle kefil ve vekilin kapsamını tayin eden açıklamalar yapmıştır.⁴¹

Vekîl kelimesinin manası kendisine tevdi edilen işin durumuna göre farklılık arz etmekte olup genel olarak zikredilen anlamların “tevdi edilen işi yerine getiren” anlamında odaklandığı görülmektedir. Eğer bu vekalet durumu düşmanla mücadele hususunda ise bu durumda vekîl, yardım ve destek anlamı ile öne çıkarken dünyevi işlerde söz konusu ise kefil ve kâfi manası öne çıkmaktadır. Örneğin Zemahşeri (v. 538/1144) “O, her şeye vekîldir”⁴² ayetini açıklarken yer aldığı bağlama uygun olarak müşriklerin “Ona bir hazine indirilmeli veya beraberinde bir melek gelmeli değil miydi?” sözlerinden dolayı Hz. Peygamber'in üzüntüsü karşısında teşvik, teselli ve cesaretlendirme amacıyla ayetin inzal edildiğine değinmektedir. Allah, bu söylenenlerden habersiz değildir ve müşriklerin amellerinin karşılığını gerektiği şekilde verecektir. Bu durumda Hz. Peygamber, müşriklerin alay, kibir ve akılsızlıklarına aldırmandan ferah bir kalp ve içi rahat olarak vazifesini sürdürmelidir.⁴³ Burada yer alan vekîl kelimesi, İbn Âşur (v. 1973)'a göre “her şey üzerinde hâkim ve mülk sahibi olan” anlamına gelmektedir. Bu açıklamalardan anlaşılacaktır ki vekîl kelimesi, bağlamına göre anlamlandırılmıştır.⁴⁴

Hud (a.s)'ın kavminin inkârcı ve inatçı tutumu karşısında Allah'a dayandığını ifade ettiğini beyan eden ayetlerde Allah'ın yarattığı her şey üzerine hâkim olduğu ifade edilmektedir.⁴⁵

إِنْ تَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوِّ قَالَ إِيَّيْ أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا إِيَّيَّ بَرِّيَّءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ (54) مِنْ
دُونِهِ فَكَيْدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظُرُونَ (55) إِيَّيْ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ
رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (56)

"İşte ben, hem benim, hem sizin Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Yeryüzünde bulunan hiçbir canlı yoktur ki, Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbin dosdoğru bir yol üzerindedir. Eğer yüz çevirirseniz; bilin ki ben, benimle gönderileni size tebliğ ettim. Rabbin (dilerse) sizden başka bir kavmi sizin yerinize getirir ve siz ona bir zarar veremezsiniz. Şüphesiz Rabbin, her şeyi koruyup gözetendir." (Hûd 11/ 54-56)

Kendisine dayanılmaya layık tek varlık Allah'tır, çünkü yeryüzündeki bütün canlılar, Allah'ın hükümranlığı altındadır. Taberî (v. 310/923) ayette zikredilen “هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا” ifadesinin özellikle kullanıldığını vurgulayarak şöyle bir örnekle açıklar; “birinin nâsiyesi (perçemi/alını) birinin elindedir” demek nâsiyesi tutulan varlık, elinde tutana karşı itaatkârdır ve bir varlığın nâsiyesini elinde tutan, onu istediği gibi itaat altına alır.”⁴⁶ Ferrâ'

³⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XV/ 4909; Zebîdî, *Tacü'l-arûs*, XXXI/99.

³⁹ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

⁴⁰ Mustafevî, *et-Tahkîk*, XIII/212.

⁴¹ Râğıb el-İsfahani, *Müfredât*, 532.

⁴² “(Ey Muhammed!) Belki de sen, (müşriklerin) "Ona bir hazine indirilseydi veya beraberinde bir melek gelseydi ya!" demelerinden dolayı sana vahyolunanlardan bir kısmını gözardı edeceksin ve o yüzden göğsün daralacak. Fakat sen, ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir.” (Hûd 11/12)

⁴³ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzil 'uyûni'l-ekâvil fi vüculhi'te'vil*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz, (Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan 1998), III/186.

⁴⁴ Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, (Tunus: Dirasetü't-Tûnusiyye 1984), III/171.

⁴⁵ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsir-i Mukâtil b. Süleyman*, (Beyrut h.1423), II/286.

⁴⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmiü'l-beyan 'an te'vili âyi'l-Kur'ân*, Thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki, (Kahire: Dârü'l-Hicr 2001), XII/449.

(v.207/822)'ya göre bu ifade "bütün canlılar üzerinde mutlak manada tasarruf sahibi olan" anlamındadır.⁴⁷ Bu sebeple Allah, mutlak manada kendisine dayanılan ve güvenilen tek varlıktır. Bu bağlamda Kâsımî (v. 1914), bu ayetin yorumunda Allah'ın mutlak anlamda vekil olan ve kendisine dayanılan tek varlık olduğunu, Allah'ın her şey üzerinde hükümrân oluşu, korunmaya ve himaye edilmeye ihtiyacı olmayışı üzerinden açıklamaktadır. ⁴⁸

*"Biz seni sadece müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. De ki: Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Dileyen Rabbine giden bir yol edinsin. Sen hiç ölmeyen Hayy'a güvenip dayan ve Onu hamd ile tesbih et. Kullarının günahlarından haberdar olarak O yeter."*⁴⁹

Furkân Sûresinde ise Hz. Peygamber'e muhataplarının küfür ve nifakları karşısında onlardan hiçbir karşılık beklemeden sadece Hayy olan Allah'a dayanması emredilmiştir. Zira ölümlü olan varlıklara dayananlar sonunda yok olup gidecektir. Hak karşısında mücadele edenlerden gelecek zararı defetme veya herhangi bir faydaya erişmede Hayy olan Allah'a itimat eden kaybetmeyecektir. Bu sebeple ölüp gidecek varlıklara bel bağlamamalı, Allah'a itimat edilmelidir.⁵⁰

قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُوا مَوْثِقًا مِنَ اللَّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ⁵¹

Yûsuf Sûresi 66. ayetin tefsirinde Elmalılı, benzer bir bağlama işaret ederek "Allah şahid" veya "Allah kefil" ifadeleri kullanılmadığını, özellikle "Allah vekîl" denildiğini vurgulamaktadır. Zira burada amaç, şahitlik değil icraattır. Bu bağlamda Allah'ı vekîl tutmak, "O'nun irade ve kudreti olmadan söylediklerimizi gerçekleştiremeyiz" diyerek ve Allah'ın kudretine sığınarak muvaffakiyeti Allah'tan beklemek anlamında kullanılmıştır.⁵²

Âl-i İmran Sûresi 172-174. âyetler Allah'ın vekîl oluşunu ifade etmesi bakımından önemli bir bağlama işaret etmektedir:

*"Bunca yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamberdin çağrısına koşanlar var ya işte onlardan bu güzel davranışta bulunan ve karşı gelmekten sakınanlar için de büyük mükâfat vardır. Birtakım insanlar onlara, "İnsanlar size karşı asker toplamışlar, onlardan korkun" dediler de bu, onların imanlarını arttırdı ve "Allah bize yeter, O ne güzel vekildir!" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Allah'ın lütuf ve keremiyle kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan geri döndüler Allah'ın rızâsına da uymuş oldular. Allah büyük lütuf sahibidir."*⁵³

⁴⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî el-Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân*, (Beyrut: Müessesetü'r-risâle 2006), XI/143.

⁴⁸ Muhammed Cemaletdin el-Kasimi, *Mehâsinü't-te'vîl*, (y.y: Dârü ihyâ-i Kitâbî'l-Arabiyye 1957), IX/3457; Zemahşerî, *Keşşâf*, III/209.

⁴⁹ el-Furkân 25/56-58.

⁵⁰ Taberî, *Câmiü'l-beyan*, XVII/479; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV/364; Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin er-Râzî, (v.606/1209), *Mefâtihü'l-gayb*, (Beyrut: Dârü'l-fikr 1981), XXIV/103.

⁵¹ "(Ya'kub) dedi ki: Kuşatılmanız (ve çaresiz kalma durumunuz) hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermediğiniz takdirde onu sizinle beraber göndermem!" Ona (istediği şekilde) teminatlarını verdiklerinde dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir." (Yûsuf 12/ 66)

⁵² Elmalılı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV/ 2889.

⁵³ الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقُوا أَجْرٌ عَظِيمٌ (١٧٢)
الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ (١٧٣)
فَانقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَهُ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ (١٧٤)

"Onlar yaralandıktan sonra Allah'ın ve Peygamberinin davetine uyan kimselerdir. Onlardan güzel davranıp iyilik edenlere ve Allah'a karşı gelmekten sakınanlara büyük bir mükafat vardır. O şeytan sizi ancak kendi dostlarından korkutuyor. Onlardan korkmayın, eğer mü'min iseniz, benden korkun." (Âl-i İmran 3/172-174) İlgili ayetlerin Bedri-i suğra gazvesi hakkında nazil olduğu ile ilgili rivayetler mevcut olsa da 172. Ayette zikredilen "yaralandıktan sonra"

Uhud sonrası Müşrik ordusu, Medine'ye gitmekte olan bir kervana rastlar. Ebu Süfyan, Hz. Peygamber ve ashabının gözünü korkutmak için bu kervan vasıtasıyla Müslümanlara 'Medine'ye döneceklerini ve sağ kalan Müslümanları da öldürecekleri' haberini iletir. Ebu Süfyan'ın yönlendirmesi ile kervandakiler veya Nuaym b. Mesud el-Eşcaî adlı kişi "müşrikler size karşı güç-kuvvet topladılar" ifadesiyle Hz. Peygamber ve ashabını gerçek dışı sözlerle korkutmak istemiştir. Müşrik ordusunun hem sayı hem de savaş teçhizatı bakımından Müslümanlardan üstün olduğu anlatılmıştır. Hz. Peygamber ve mü'minler bu sözleri, "Hasbünallahü ve ni'me'l-vekil" diyerek karşılaşmıştır.⁵⁴

Taberi (v. 310/923)' ye göre "onlardan korkun" demek "onlarla karşılaşmaktan korkun, sizin onlara gücünüz yetmez" demektir. Ancak bu sözler, müminler üzerinde korku etkisi göstermemiş, bilakis onların imanını artırmıştır. Allah ve Resûlü'nün va'dine tasdikleri ve yakınleri artmıştır. Mü'minler, emre ittiba ederek Hz. Peygamber'in gösterdiği hedeften dönmemiş ve Allah'ın rızasına ulaşana dek ilerlemişlerdir.⁵⁵ Nuaym'ın somut veriler bakımından mü'minleri küçük gören, müşrikleri ise sayı ve güç bakımından üstün tutan sözleri karşısında inananların tasdik ve kararlılıkları, düşman karşısında cesaretleri, İslam'ı koruma istekleri, cihada karşı azimleri ve kuvvetleri artmıştır.⁵⁶ Maturidi'ye göre mü'minler, bu sözlere aldanıp oturup kalmadıkları için zayıf düşmemişler, hemen harekete geçmişlerdir.⁵⁷ Başlarına bir musibet geldiğinde inananların "Biz Allah'a âtîz ve O'na döneceğiz"⁵⁸ demelerine benzer şekilde Allah'a tevekkül örneği sergileyerek "Hasbünallahü ve ni'mel-vekil" dediklerini nakleder.⁵⁹ Zeccâc bu ifadeyi "Müşriklere karşı Allah bize yeter" anlamında açıklayarak müminlerin teslimiyetini vurgulamıştır.⁶⁰ Burada vekilin "kendisine mutlak anlamda teslim olunan" anlamında olduğu görülmektedir.

4. Kur'ân'da Hz. Peygamber'in Vekîl Olmadığının Beyanı:

4.1. Hz. Peygamber'in İnkâr Tavrı Karşısında Yetkili ve Sorumlu Olmadığının Beyanı

Peygamber, "Allah'tan vahiy yoluyla aldığı bilgileri ve emirleri tebliğ etmek, muhataplarını hak dine çağırarak görevlendirilen yüksek vasıflı kimse" olarak tanımlanmıştır.⁶¹ Peygamberlerin sorumluluğunu ifade eden tebliğ kelimesi, ulaştırmak, bildirmek, eriştirmek, götürmek gibi anlamlara gelmektedir. İstilâhî olarak tebliğ ise "Peygamberlere Allah'tan gelen vahyin mahsulü olan ilâhî hükümlerin hiçbirini gizlemeden, eksiltmeden ve ilâvede bulunmadan aynısını insanlara bildirmek"⁶² olarak tanımlanmıştır. Peygamberler, gönderiliş amaçlarına

---

ifadesi bu gazvenin Uhud sonrası gerçekleşen Hamraü'l-esed gazvesi olduğunu gösterir. Rivayetler hakkında ayrıntılı bilgi ve değerlendirme için bk. Tâberî, *Câmi'ül-beyan*, VI/245-253.

⁵⁴ Bkz. Mukâtil b. Süleyman, *Tefsir-i Mukatil b. Süleyman*, Beyrut, H.1423, I/316; Tâberî, *Câmi'ül Beyân*, VI/246-248; Abdülmelik İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, zabt ve thk: Muhammed Ali Kutub, Muhammed Delibalta, (Beyrut: yy 1992), III/95.

⁵⁵ Tâberî, *Camiü'l-beyan*, VI/245; İbn Âşur (v. 1973), burada imanın artmasını amellerin artışına bağlı olarak yorumlar ve ona göre imanun artması, mü'minlerde cihad ve zafere karşı kararlılık /azm hasil olmasıdır. Bk. İbn Âşur, *et-Tahrir ve't-tenvir*, III/169.

⁵⁶ Mâturîdî, *Te'vilatü'l-Kur'an*, II/479; Zemaşşeri, *Keşşâf*, I/661; Kurtubi, *el-Cami li ahkâmî'l-Kur'an*, V/423.

⁵⁷ Mâturîdî, *Te'vilatü'l-Kur'an*, II/480.

⁵⁸ (Bakara 2/156)

⁵⁹ Mâturîdî, *Te'vilatü'l-Kur'an*, II/481.

⁶⁰ Ebü İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl ez-Zeccâc el-Bağdâdî (ö. 311/923), *Meâni'l-Kuran ve İrabühû*, (Beyrut: aleü'kütüb, 1988), I/490.

⁶¹ Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları 2007), XXXIV/257.

⁶² Fikret Karaman, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, (Ankara: DİB yayınları 2010), 49-50.

uygun hareket ederek görevlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Allah resulüne tebliğde çeşitli düzeylerde takip edeceği metodun kurucu ilkeleri bildirilmiştir.⁶³

Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayet-i kerimede peygamberlerin hem dini insanlara ulaştırması sorumluluğundan bahsedilmiş, hem de bu konuda sahip olunması gereken vasıflar beyan edilmiştir.

“Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan O'nun mesajını iletmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphe yok ki Allah kâfirler topluluğunu hidayete erdirmez.”⁶⁴

“Sana ancak tebliğ etmek düşer.”⁶⁵

“(Yerine göre) müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.”⁶⁶

“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış. Kuşkusuz senin rabbin, yolundan sapanların kim olduğunu en iyi bilendir; O, doğru yolda bulunanları da çok iyi bilir.”⁶⁷

Kur'an-ı Kerim, Peygamber (sav)'in asli görevinin ne olduğunu açıkça ortaya koyduğu gibi, bu görevini yaparken risâlet sorumluluğu ile bağdaşmayacak tavırlardan da sakındırmaktadır. Bu anlamda pek çok ayette Hz. Peygamber'in tebliğ sonrası muhatapın olumlu tavrı için çok istekli olduğunu aksi durumda ise çok üzüldüğü beyan edilmektedir. Şuarâ Sûresinde bu husus şöyle dile gelmektedir; “Ey Muhammed! İnanmıyorlar diye neredeyse kendini mahvedeceksin”⁶⁸ Muhataplarının kabulü için Peygamber (sav)'in çok istekli oluşunun onu zorlamaya sevk etmemesi gerektiği zikredilmektedir. “Hatırlat, uyar! Zira sen, sadece hatırlatıp uyaransın; onlara zor kullanacak değilsin.”⁶⁹ “Dinde hiçbir zorlama yoktur”⁷⁰ mealindeki ayetler bu hususa işaret etmektedir.⁷¹ Bu bakımdan tebliğde amaç, insanın Hz. Peygamber'in ilettiği mesajı kendi aklı ve iradesi ile hareket ederek tercih etmesidir.⁷²

Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in tebliğ sorumluluğu beyan edilirken vekil sıfatının Hz. Peygamber'den nefyedildiği görülmektedir. Bu anlamda Hz. Peygamber'den vekilliğin nefyedilmesi anlamındaki ayetlerde, onun tebliğ vazifesini yerine getirirken onun üzerine düşenin elçilik olduğu hatırlatılmaktadır. Bu anlamda vekil ve elçi/resûl kavramları, Kur'an'ın önemle üzerinde durduğu kavramlar arasındadır. Elçi ve vekil kelimeleri arasındaki farka dikkat çekilerek şöyle izah edilmiştir;

“Elçilikte temsil, vekalette ise asıl adına hareket edilerek aslın işinin görülmesi önemlidir. Vekâlette vekil, görevlendirildiği işte veya konuda asıldan daha önemlidir. Risalette yani elçilikte sorunu aslın mesajı çözer. Vekâlette ise sorunu vekil çözer.”⁷³

⁶³ Bk. Ahmet Önkal, “Kaynakları Açısından Hz. Peygamber (s.a.v)'in Tebliğ Metodu”, *Vahyin Nüzulünün 1400. Yılında Hz. Muhammed (s.a.v) -Milletlerarası İlmî Toplantı-*, Ed. Ahmet Kavas, (İstanbul: Seçil Ofset 2011), 547 vd.

⁶⁴ Mâide 5/67.

⁶⁵ er-Ra'd 13/40.

⁶⁶ en-Nisâ 4/165.

⁶⁷ en-Nahl 16/125.

⁶⁸ eş-Şuarâ 26/3.

⁶⁹ el-Gâşiyeh 88/21-22.

⁷⁰ el-Bakara 2/256.

⁷¹ M. Şevki Aydın, “Ben Ancak Muallim Olarak Gönderildim' Diyen Peygamber”, *İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği*, (Ankara: TDV Yayınları 1995), 183.

⁷² Bk. Aydın, “Ben Ancak Muallim Olarak Gönderildim' Diyen Peygamber”, 185 vd.

⁷³ Ahmet Akbulut, “Vahiy”, *İslam İnanç Esasları- El Kitabı-*, Ed. Düzgün, Şaban Ali, (Ankara: Grafiker Yayınları 2014), 170

Hiz. Muhammed'in elçi olmasının nedeni, kendisinin olmayan mesajı alıp, bunun asıldan geldiğini belirterek muhataplara ulaştırmasıdır. Yüce Allah, Hiz. Muhammed'e resûl yani elçi konumunu vererek, Muhammed'in tebliğ ettiği dinin kendi dini olduğunu vurgulamaktadır. İnsanların elçiyi devreden çıkartarak Allah'tan kitap almaları olanaksızdır. Bu nedenle elçiye itaat, onu gönderene itaattir."⁷⁴

Risâletteki temel ölçüt, elçinin en katışıksız bir şekilde mesajı ulaştırmasıdır. Bu anlamda risâlette mesajın iletilmesinde yapılan açıklamalar, mesajın daha iyi izah edilip muhatap için daha anlaşılır olmasını hedeflemektedir.⁷⁵ Bu bağlamda resûlün risâlet görevinde mesajın iletilmesi dışında muhatabın mesajı tepkisine müdahale hakkına ve istediklerini hidayete erdirip istemediklerini mesajın dışında bırakma gibi bir insiyatife sahip olmadığı beyan edilmiştir.⁷⁶ eş-Şûra 42/6. Ayette;

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللَّهُ حَفِيفٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ

"Allah'tan başka dostlar edinenlere gelince, Allah onları daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin." buyrulmaktadır.

Zemahşerî, vekaletin resûlden nefyini, Allah'ın güç ve kudreti ile açıklamıştır. Buna göre "Allah onları gözeticidir, onlara hesap soracak olan da O'dur. Hiçbir şeyi eksik bırakmaz. Ondan başka kimse onlar üzerinde gözetleyici değildir. Onların durumlarından mutlak anlamda yetkili olan veya sorumlu olan da resul olarak sen değilsin" anlamında yorumlanmıştır.⁷⁷ İbn Âşûr da benzer yorumlarla risâlette nefyedilen vekaleti savunan, koruyan, yardımcı anlamlarında yorumlamıştır. Bu anlamıyla vekîl sıfatının nefyi, "senin onlar üzerinde tahakküm gücün yoktur" anlamını taşımaktadır.⁷⁸

Hiz. Peygamber, bu vasıflara sahip olmadığı için müşrikleri Allah'tan gelecek bir zarardan koruyabilmesi söz konusu değildir.⁷⁹ Bu minvalde "Ben üzerinize vekil değilim" diyerek "Allah'ın kudreti benim tasarrufuma bırakılmış değil, ne azaba muktedirim ne de ondan koruyabilirim" demiş olmaktadır.⁸⁰ Bu hususta ayette "(Ey Peygamber) sorumluluk kendilerine aittir. Ne şirklerinden ne de başlarına geleceklerden onları koruyabilirsin. Ne de onları sorgulama cezalandırma işini yapabilirsin." anlamı öne çıkmaktadır.⁸¹ Kurtubî, 'ye göre ise Hiz. Peygamber'in vekil olmadığına beyanı, "Allah, onların amellerinin karşılığını vermek üzere nâfizdir, amellerini tespit eder." anlamına gelmektedir.⁸² Taberî ise bu ifadeleri tesellî olarak yorumlamakta ve Allah'ın müşrikleri murakabe altında tuttuğunu ve onları cezalandıracağını vurgulayarak bu konuda Hiz. Peygamber'in yetkili ve sorumlu olmadığını zikretmektedir. İnkâr eden müşriklerin hesabı, peygambere değil, Allah'a aittir.⁸³

Bu durumda Hiz. Peygamber'in vekîl olmadığına beyanı ile hesap görme, cezalandırma ve mükafatın Allah'ın hükmü altında olduğu ve bu konuda Hiz. Peygamber'in yetkili olmadığı vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra risâlet sahasını "fayda ve zararın sebebi olma" ve "hakkın

⁷⁴ Akbulut, "Vahiy", 172.

⁷⁵ Çağlayan, "Elçi ve Vekîl Bağlamında Nübüvvet", 78-79.

⁷⁶ Çağlayan, "Elçi ve Vekîl Bağlamında Nübüvvet", 80.

⁷⁷ Zemahşerî, *Keşşâf*, V/394.

⁷⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, V/287.

⁷⁹ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, IV/170-171.

⁸⁰ Elmalı, *Hak Dini Kur'an Dili*, (İstanbul: Huzur Yayınevi 2005), III/624.

⁸¹ Elmalı, *Hak Dini Kur'an Dili*, IV/63.

⁸² Kurtubî, *el-Câmî li ahkâmî'l-Kur'ân*, XVIII/446.

⁸³ Taberî, *Câmiü'l-beyan*, XX/469.

kaynağı olma" gibi müşriklerin aşırılıklarından da temizleme amacı taşımaktadır. Zira Hz. Peygamber, hakka vasıtaadır.⁸⁴

Vekîl kavramının koruyucu ve gözetici anlamını aşağıdaki ayetler de desteklemektedir;

هَآ أَنْتُمْ هَآؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَوةِ الدُّنْيَا فَمَن يُجَادِلِ اللَّهَ عَنَّهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَم مَّن يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَيَكِيلًا

"İşte siz öyle kimselersiniz (ki, diyelim) dünya hayatında onları savundunuz. Ya kıyamet günü onları Allah'a karşı kim savunacak, yahut kim onlara vekil olacak?"

en-Nisa 4/109. ayetteki vekîl kelimesi Matürîdî tarafından savunmak anlamıyla ifade edilmiştir. Bu anlamıyla kelimenin "korumakla, ihtiyaçları karşılamakla görevli olan ve zararlı şeyleri ortadan kaldıran" gibi anlamları söz konusu edilmiştir. Bu anlamda müşrikler, tebliği kabul etmedikleri takdirde Hz. Peygamber'in onların başına geleni savacak bir gücü yoktur.⁸⁵ Zemahşerî de vekîl kelimesinin nefyedilmesini benzer şekilde yorumlayarak Hz. Peygamber'in Allah'ın azabından ve intikamından koruyucu olamayacağıyla açıklamıştır.⁸⁶

Şûra sûresi 68. ayette "Peki siz O'nun kara tarafında sizi yere batırmayacağından veya başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendiniz için bir vekîl de bulamazsınız"⁸⁷ beyanı da bu anlamı destekler mahiyettedir. Bahsi geçen yere batırma veya taş yağdırma hadiselerine karşı inkarcıların yardımcı, azaptan kurtarıcı veya koruyucu bulamayacakları bağlamında "vekîl" kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.⁸⁸

4.2. Hz. Peygamber'in Tebliğde Zorlayıcı Olmaması Gerektiğinin Beyanı

Kur'an-ı Kerim'de tebliğin ihtiyara mebni olduğu açıklanırken vekîlin yalnız Allah olduğu, Hz. Peygamber'in ise vekîl olmadığı beyan edilmektedir. Bu husus, ez-Zümer 38/38-41. ayetlerde şu şekilde beyan edilmektedir;

وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّيهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِي قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿38﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿39﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿40﴾

"Gerçek şu ki onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, tereddüt etmeden "Allah" derler. De ki: "O halde söyler misiniz, Allah'ı bırakıp da taptığınız şu şeyler, Allah bana bir zarar vermek istese, O'nun vereceği zararı önleyebilirler mi? Yahut O bana bir rahmet diledi, onun rahmetini durdurabilirler mi?" De ki: "Allah bana yeter! Tevekkül ehli olanlar yalnız O'na güvenip dayanırlar." De ki: "Ey kavimim! Elinizden geleni yapın! Muhakkak ki ben de yapmam gerekeni yapacağım! Kime alçaltıcı bir azabın geleceğini, kimin tepesine sonu gelmez bir azabın ineceğini yakında öğreneceksiniz!" Biz sana insanlar için gerçeği ortaya koymak üzere Kitabı indirdik; artık kim doğru yolu izlerse kendi iyiliği için izlemiş olur, kim de yoldan saparsa kendi aleyhine sapsın olur; sen onların vekîli değilsin."

Hz. Peygamber döneminde müşrikler yaratıcı olarak Allah'a inanmalarına rağmen aracı olarak putları benimseyerek onlara sığınıyor ve onlardan yardım bekliyorlardı. Şirk inancının bir unsuru olmak dışında hiçbir gücü olmayan putların Allah'tan bir rahmete sebep olmadıkları gibi O'ndan gelecek bir zararı önleyemeyecekleri de beyan edilmiştir. Şirke saparak iman etmemelerinin sorumluluğu tamamen kendilerine ait olup Hz. Peygamber'in müşriklerin tehditlerinden ve mesajı reddetmelerinden etkilenmemesi gerektiği zikredilmiştir. Bu anlamda

⁸⁴ Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vîl*, XI/3405.

⁸⁵ Ebû Mansur Muhammed b. Muhammed b. Muhammed Mâtürîdî, (v. 333/944), *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Boynukalın, (İstanbul: Mîzân Yayınları, 2005), IV/30.

⁸⁶ Zemahşerî, *Keşşâf*, II/147.

⁸⁷ el-İsrâ 17/68.

⁸⁸ Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-azîm*, (Kahire: 2000), IX/44; Taberî, *Câmiü'l-beyan*, XIV/669.

Hız. Peygamber, onların şirk ve inkârına karşı sadece Allah'a kulluk etmeli ve O'na tevekkül etmelidir. Nitekim peygamberlerin muhataplarının sorumluluğunu üstlenmek veya Allah'ın hükümlerine inanmaya zorlamak gibi bir görevi yoktur.⁸⁹

el-En'âm 6/ 66. ayette "Gerçek olduğu halde, kavmin onu yalanladı. De ki: Ben, sizin üzerinize vekil değilim."⁹⁰ zikri geçen vekil kelimesi, şirk ve inkâr bağlamında gelmektedir. Müfessirlerin geneline göre ayette yalanlandığı beyan edilen şey, 'Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an'ın yalanlanması ise risâleti ve risâletin kaynağını da kapsamaktadır. Bu ayette Hz. Peygamber'den nefyedilen vekil kelimesi, hafız ile açıklanarak resûlün üzerine düşenin hidayete sevk etmek olmadığı veya amellerin karşılığını vermeye muktedir olmadığı vurgulanmıştır. Bu sebeple Hz. Peygamber'in onların yalanlamalarını zorla engelleyemeyeceği açıklanmıştır.⁹¹ Benzer şekilde Zemahşeri tarafından vekil kelimesi, Kaf Sûresi 45. ayette⁹² geçen جَبَّار ve Gâşiye Sûresi 22. ayette⁹³ zikredilen مُصْنِطِرْ kelimeleri ile açıklanmıştır.⁹⁴

Bu anlamı ifade eden diğer bir ayet-i kerimede ise şöyle buyurulmuştur:

"Sen Rabbinden sana vahyedilene uy, O'ndan başka ilah yoktur. Müşriklerden yüz çevir. Allah dileseydi şirk koşturalardı. Biz seni onların başına bekçi göndermedik. Sen onlar üzerine vekil değilsin."⁹⁵

Râzî (v.606/1210), zikredilen ayet-i kerimenin müşriklerin Kur'an'ın kaynağının ilahî olmadığı yönündeki iddialarıyla ilgili olduğunu söylemektedir. Bu beyanla Allah, Kur'an'ın kaynağı hakkında asılsız iddialar öne sürenler karşısında resûlüne "sen onlara aldırma, onların tehdit ve inkârları seni etkilemesin, ben dileseydim onları inkârdan çevirirdim. Onları küfürleri içinde bıraktım ki bu durumda senin onların bu durumu ile meşgul olmaman gerekir." demektedir.⁹⁶ İman eden kendi lehine iman etmiş, inkâr eden de kendi aleyhine inkâr etmiştir. Neticede her iki durumda da Hz. Peygamber'in tebliğ vazifesini yerine getirmekten uzak kalamayacağına bu şekilde dikkat çekilmiştir.⁹⁷ Resûlullah'ın müşriklerin inkârından kaynaklanan kırgınlık ve üzüntüsünü gidermek için Allah, elçisini onların Müslüman olmamasından sorumlu olmadığını ve emaneti eda etmekle sorumlu olduğunu hatırlatarak teselli etmektedir.⁹⁸

Kur'an-ı Kerim'de benzer bir bağlamda Hz. Peygamber'e Allah'a güvenip dayanması emredildikten sonra onun "ölülere ve arkasını dönüp kaçan sağırlara çağırıyor duyuramayacağı"⁹⁹ beyan edilmiştir. Çünkü onların inkârı, resûlün bir ihmali veya eksikliğinden kaynaklanmamaktadır. Hz. Peygamber'den inkarcuların inkâr etmelerine aldırmadan görevini yapmaya yönelmesi istenmektedir. Râzî (v. 606/1210), inkâr edenlerin ölümler ve sağırlar olarak nitelenmesini Allah'a tevekkülün sebebi olarak yorumlamıştır. Hz. Peygamber'in müşriklere değil, Allah'a dayanmalıdır. Kendisine itimat edilmeye layık olan tek varlık, Allah'tır. Bu bağlamda Allah,

⁸⁹ Taberî, *Câmiü'l-beyan*, XX/212; Zemahşeri, *Keşşâf*, V/308; Er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXVI/282-283; Kurtubî, *el-Câmi' li alhkâmi'l-Kur'an*, XVIII/281-282; İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*, XII/132.

⁹⁰ el-En'âm 6/66.

⁹¹ Taberî, *Câmiü'l-beyan*, IX/311; Mukâtil, *Tefsir-i Mukâtil b. Süleyman*, I/566; Zemahşeri, *Keşşâf*, II/359; Er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XIII/25; İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*, VI/76.

⁹² تَخُنُّ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكَرَ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعَبِيدٍ

⁹³ لَسْتُ عَلَيْهِمْ بِمُصْنِطِرٍ

⁹⁴ Zemahşeri, *Keşşâf*, IV/352-353.

⁹⁵ el-En'âm 6/106-107.

⁹⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XIII/145.

⁹⁷ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XIII/146; Mukâtil, *Tefsir-i Mukâtil b. Süleyman*, I/583; Taberî, *Câmiü'l-beyan*, IX/479.

⁹⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, VII/426.

⁹⁹ "Öyle ise Allah'a tevekkül et. Çünkü sen apaçık bir hak üzere bulunuyorsun. Şüphesiz sen ölümlere duyuramazsın. Arkalarına dönüp kaçarlarken sağırlara da çağırıyor duyuramazsın." (en-Neml 27/79-80)

müşriklerin *hak* karşısında duyarsız kimseler olduğunu beyan etmek suretiyle Hz. Peygamber'in onlarla ilgili beklentisini ortadan kaldırmak istemiştir.¹⁰⁰

Bu bağlamda Yûnus Sûresi 108. ayette şöyle beyan edilmiştir:

"De ki: Ey insanlar! Bu gerçek size Rabbinizden gelmiştir. Artık kim doğru yola girerse kendisi içindir. Kimde saparsa kendi aleyhine sapmıştır. Ben üzerinize vekîl değilim."¹⁰¹

"Allah'ın kitabı" veya "Allah'ın dini", insanlığın bütün ihtiyaçlarını karşılayacak muhteva ile geldikten sonra artık kimsenin bahanesinin bir geçerliliği yoktur. Doğru yolu seçen kimse dünyada ve ahirette kendi lehine olarak tercih etmiş, doğru yoldan sapan ise kendi aleyhine olarak sapmıştır. Hz. Peygamber'in üzerine düşen ise zorlamak değil, mesajı ulaştırmaktır.¹⁰² Hz. Peygamber'den getirdiği dine karşı çıkan muhataplarının sorumluluğunu kabul etmeyeceğini beyan etmesi istenerek onun sadece izzeti ile düşmanlarını yok edecek ve rahmeti ile de yardım edecek olan Allah'a dayanması gerektiği beyan edilmektedir. Çünkü kişi, aciz kaldığı noktada o işi yapabilecek olana, fayda ve zarar vermeye gücü yetene bırakmalıdır.¹⁰³

Sonuç

Bu çalışmada vekîl kavramının anlam alanını tespit etmek gayesiyle, Allah'ın mutlak anlamda vekil olduğunu ifade eden ayetler, Hz. Peygamber'in vekil olmadığını beyan eden ayetlerle bir arada değerlendirilmiştir. Cahiliye döneminin insan merkezli dilinde istiğna tavrı şirkle yakından ilişkili görülmüştür. Vekil kavramının kökü ise "kendi işini yapamayacak derecede acziyet ile işini başkasına bırakma" anlamındadır. Bu anlam, cahiliyenin kendini üstün gören tavrı karşısında vekil tayin edenin *kendi kendine yetmeyen/âciz* olduğu anlamı ile zıtlık taşımaktadır. Kur'ân'da kavramın hem Allah hem de insan için kullanıldığı görülmekle birlikte Kur'ân'ın beyanında mutlak anlamda vekil olan, yalnız Allah'tır. Bu anlamıyla Allah'ın vasfı olarak vekil, tefsir kaynaklarında kefil, kâfi, rabb, hâfız, hafız, şehîd kelimeleriyle izah edilmekte ve bu ifadeler, Allah'ın mutlak manada zatının gerektirdiği şekilde hükümrânlığını vurgulamaktadır. Mutlak anlamda kâinatta tasarruf sahibi tek varlığın Allah olduğu ve her şeyin onun hükmü altında olduğu beyan edilmektedir. Dolayısıyla mutlak anlamda müstağni olanın Allah olduğu vurgulanmış olmaktadır. Diğer taraftan Hz. Peygamber'den vekaletin nefyedildiği görülmektedir. Kur'ân'da Hz. Peygamber'in insanlar üzerinde vekil olmadığını beyan eden ayetler, teklifin ihtiyara mebni olduğu ve resûlün zorlama yetkisinin olmadığı anlamı ile bir taraftan onun inkâr tavrının sebep olduğu üzüntüsü karşısında teşvik ve teselli anlamını ifade ederken öte yandan resûlün inkâr tavrının sonuçları konusunda yetkili ve sorumlu olmadığını vurgulamaktadır. Bu bakımdan resul, inkâr tavrının karşılığı olarak cezalandırma-cezadan koruma veya fayda-zararın kaynağı olma gibi konularda yetki sahibi değildir ki onun vekil olmaması, tevhid vurgusu ile risâletin sınırlarına dikkat çekmektedir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'den -nefyedilen vekil kavramı bağlamında- nefyedilen yetkiler ve sıfatlar konusunda Allah'ın kendisine vekîl tayin etme gibi bir acziyetten müstağni olduğu da beyan edilmiş olmaktadır.

¹⁰⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XX/33; Taberî, *Câmiü'l-beyan*, XVIII/117-118; Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XXIV/216; Ayrıntılı bilgi için bk. Mirza Tokpınar, *Hangi Doğru? Tevekkül Hadisler Işığında Yeni Bir Tanım*, (İstanbul: Kitâbi Yayinevi 2010); Gülnur Külünkoğlu, "Kur'ân'da Tevekkül", Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015).

¹⁰¹ Yûnus 10/108.

¹⁰² Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân*, XI/ 60.

¹⁰³ Kurtubî, *el-Câmi li ahkâmi'l-Kur'ân*, XVI/84; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*, thk. Mustafa Seyyid Muhammed vd., (Müessesetü Kurtuba, 2000), X/382; Er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, XXIV/173.

Kaynakça | References

- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfazi'l-Kur'âni'l-Kerim. Kahire: Dârü'l-hadis, 2007.
- Aydın, M. Şevki. "Ben Ancak Muallim Olarak Gönderildim" Diyen Peygamber", İslam'da İnsan Modeli ve Hz. Peygamber Örneği. Ankara: TDV Yayınları, 1995, 181-190.
- Akbulut, Ahmet. "Vahiy", İslam İnanç Esasları (el kitabı). Ed. Şaban Ali Düzgün. İstanbul: Grafiker Yayınları, 2014. 163-176.
- Cürcânî (ö. 816/1413), Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf. et-Ta'rifât. Tahkik: Muhammed Abdurrahman el-Mar'aşlı. Beyrut: Dara'n-nafais, 2012.
- Çağlayan, Harun. Müslüman Kelâmında Elçi ve Vekîl Kavramları. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Çağlayan, Harun. "Elçi ve Vekîl Bağlamında Nübüvvet". Makâlât Mezhep Araştırmaları, VIII/2, (Güz 2015): 67-95.
- Demirci, Muhsin. Konulu Tefsire Giriş. İstanbul: İFAV, 2013.
- Elmalılı, Hamdi Yazır. Hak Dini Kur'an Dili. 10 cilt. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2005.
- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tahir Mecdüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed. el-Kâmûsü'l-muhît. 4 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.
- Gazzâli, Ebu Hâmid Hucetü'l-islam Muhammed b. Muhammed. Esmâ-i Hüsnâ Şerhi. Çev. M. Feriât, İstanbul: Feriât yayınevi, 1993.
- İbn-i Âşûr, Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tûnisî. et-Tahrîr ve't-Tenvîr. 30 cilt. Tunus: Dârü't-Tunusiyye, 1984.
- İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekeriyâ. Mu'cemu Mekayisi'l-Luga. 6 cilt. thk. Abdüsselam Muhammed Harun. Beyrut: Dârü'l-fikr, 2001.
- İbn Hişam, Abdülmelik. es-Sîretü'n-nebeviyye. Thk: Muhammed Ali Kutub, Muhammed Delibalta. Beyrut:yy 1992.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr. Tefsîrül-Kur'âni'l-azîm. 15 cilt. Thk. Mustafa Seyyid Muhammed vd. Kahire: Müessesetü Kurtuba, 2000.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî (v. 711/1311), Lisânü'l-Arab, Beyrut: Dârü'l-mearif, ts.
- Kâsımî, Muhammed Cemâleddin, Mehâsinü't-te'vîl. 17 cilt. thk: Muhammed Fuad Abdülbaki. Kahire: Dârü ihyai'l-kütübü'l-Arabiyye, 1957.
- Karaman, Fikret. Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet. Ankara: DİB yay, 2010.
- Kur'an-ı Kerim Açıklamalı Meali. Çev. Ali Turgut vd. Ankara: TDV Yayınevi 2017.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. el-Câmi' li-ahkâmî'l-Şur'ân. 24 cilt. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2006.
- Külünkoğlu, Gülnur. "Kur'an'da Tevekkül". İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. 2015.
- Mâtürîdî, Ebü Mansur Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. Te'vilatü'l-Kur'ân. 17 Cilt. Müraca: Bekir Topaloğlu. İstanbul: Mizan Yayınları, 2005.
- Mukâtil b. Süleyman. Tefsir-i Mukâtil b. Süleyman. 1. Baskı. Beyrut: Darü ihyai't-türas, h.1423.
- Mustafevî, Hasan. et-Tahkîk fi kelimâtî'l-Kur'âni'l-Kerim. 14 Cilt. Lübnan: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, t.y.
- Önkâl, Ahmet. "Kaynakları Açısında Hz. Peygamber (s.a.v)'in Tebliğ Metodu". Vahyin Nüzulünün 1400. Yılında Hz. Muhammed (s.a.v) -Milletlerarası İlmî Toplantı-. 2011. 541-552.

- Râzî, Ebû Abdullah Fahreddin Muhammed b. Ömer Fahreddin. Mefâtihu'l-gayb. 32 cilt. Beyrut: Dârü'l-fikr, 1981.
- Rağıp el-İsfahani. Müfredat. Beyrut: Dare'l-marife, ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. Câmiü'l-beyan 'an te'vîli âyi'l-Şur'ân. Thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki. 26 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hicr 2001.
- Tokpınar, Mirza. Hangi Doğru? TEVEKKÜL Hadisler Işığında Yeni Bir Tanım. İstanbul: Kitâbî Yayınevi. 2010.
- Toshihiko Izutsu. Çev. Kürşat Atalar. Kur'ân'da Dinî ve Ahlakî Kavramlar. İstanbul: Pınar Yay, 2011, 137.
- Toshihiko Izutsu, Çev. Kürşat Atalar, Kur'ân'da Tanrı ve İnsan. İstanbul: Pınar Yay, 2012.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Peygamber". TDV İslâm Ansiklopedisi. 34/257-262. Ankara: TDV Yayınları. 2007.
- Yurdağür, Metin. Allah'ın Sıfatları Esmâü'l-Hüsna, İstanbul: Marifet Yayınları, 1984.
- Zebidî, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Muhammed. Tâcü'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kamus. 40 Cilt. thk. İbrâhim Terzi. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1965.
- Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî b. Sehl el-Bağdâdî. Meâni'l-Kuran ve İrabühû. Beyrut: Âlemü'kütüb, 1988.
- Zemaşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. el-Keşşâf. thk. Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvaz. 6 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Ubeykan 1998.